

ՏԻԳՐԱՆ ԴԱՎԹՅԱՆ

ՇՊՀ, իրավագիտության
մագիստրատուրայի 2-րդ կուրսի ուսանող

**ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԻ ԴԵՐԸ
ՔՐԵԱԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒՄ**

Հոդվածում ներկայացվում են քրեակատարողական հիմնարկներում հոգևորականների դերը և կարևորությունը, ինչպես նաև կատարվում է փոքր պատմական ակնարկ հայ եկեղեցու բանտային առաջին եկեղեցիների հիմնման, և հոգևորականների բանտային ծառայության ընդգրման վերաբերյալ: Աշխատության կատարման համար հիմնականում հիմք են հանդիսացել քրեակատարողական հիմնարկներում ծառայություն իրականացնող հոգևորականների հետ ունեցած հարցազրույցները:

Հիմնարաներ- քրեակատարողական հիմնարկ, հոգևորական, բանտարկյալ, հոգևոր ծառայություն, վերափոխում, վերաինտեգրում, անձնական և հասարակական բնականոն կյանք:

Ներածություն: Քրեակատարողական հիմնարկներում պատիժ կրելուց հետո անձանց սոցիալականացումը կարևոր պայման է նրանց վերաինտեգրումն հասարակությունում ապահովելու համար, որտեղ կարևոր դերակատարություն կարող են ունենալ և ունեն Հայ Առաքելական Եկեղեցու հոգևոր սպասավորները: Արդի ժամանակներում հոգևորականների կողմից քրեակատարողական հիմնարկներում տարվող ծառայությունը ունի առանձնահատկությունները, որոնց վերհանումն ու վերլուծումը պայմանավորում է հոդվածի կարևորությունն ու արդիականությունը: Հետազոտությունը բաղկացած է երկու բաժիններից, որոնցում համապատասխանաբար ներկայացվում են Հայ եկեղեցու բանտային առաջին եկեղեցիների հիմնումը և հոգևորականի ծառայության առանձնահատկությունները քրեակատարողական հիմնարկներում:

Հետազոտության մեթոդաբանությունը: Հետազոտության իրականացման համար կիրառվել են պատմական, համեմատական-իրավական, վերլուծության, համադրման և հակադրման գիտական մեթոդները: Հետազոտության համար հիմք են հանդիսացել քրեակատարողական հիմնարկներում հոգևոր սպասավորություն իրականացնող հոգևորականների հետ ունեցած զրույցներն ու նրանց կողմից իրականացրած վերլուծությունները:

Հայ եկեղեցու բանտային առաջին եկեղեցիները: 1893 թվականի փետրվարին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի «Արարատ» պաշտոնական ամսագիրն ու կովկասյան մի շարք հայալեզու և ռուսալեզու թերթեր ազդարարում էին Թիֆլիսում հայկական նոր՝ Մետեխի բանտում հիմնված Սբ. Վարդան եկեղեցու օծման մասին: Խորհրդային տարիներին բանդված այդ եկեղեցին ժամանակակիցներիս կողմից գրեթե մոռացության է մատնված, իսկ պատմաբան Պարույր Մուրադյանն իր «Հին Թիֆլիսի հայկական եկեղեցիները» աշխատության մեջ

Թիֆլիսում գործած այդ եկեղեցու մասին հիշում է միայն տողատակում՝ նշելով, որ իր նպատակը «թվարկումը մեծացնելը չէ, այլ գիտական հետաքրքրություն ներկայացնողների ուսումնասիրությունը»:

Անշուշտ, Մետեխի այդ եկեղեցին հարուստ չէ իր պատմությամբ և ոչ էլ աչքի է ընկել իր ճարտարապետությամբ: Սակայն եկեղեցու կարճատև գործունեությունը հետաքրքիր մանրամասն է ավելացնում հայ եկեղեցական պատմությանը: Խոսքը Հայ Եկեղեցում 1800-ականներին ստեղծված բանտային ծառայության և բանտային եկեղեցու մասին է, ինչպիսին էր Մետեխի բանտի Սբ. Վարդան եկեղեցին:

Դեռևս 19-րդ դարի սկզբներին Եվրոպայում և, մասնավորապես, Ռուսաստանում ընդունված բանտային բարեփոխումներն արևմտյան եկեղեցիներում առիթ դարձան բանտային հոգևորականության ստեղծմանը: Այս շրջանում ի հայտ եկան նաև առաջին բանտային եկեղեցիները, որոնցով 19-րդ դարի վերջերին հատկապես հարուստ էր Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցին: Հայ Առաքելական Եկեղեցին ևս անմասն չմնաց ժամանակի այդ հրամայականից:

Եկեղեցական վավերագրերը մեզ են փոխանցում 19-րդ դարի բանտային հայ հոգևորականների անուններ: Մասնավորապես, 1869 թվականին Կովկասի փոխարքայի գրասենյակի պետ բարոն Նիկոնովի կողմից Գևորգ Դ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ուղղված մի գրություն վերաբերում է կայսեր կողմից հաստատված բանտային ընկերության հոգաբարձության՝ Թիֆլիսի կոմիտեի արված միջնորդությանը՝ Թիֆլիսի Սբ. Սարգիս եկեղեցու ավագերեց Սիմոն քահանա Տեր-Սիմոնյանին պարզևատրելու վերաբերյալ: Ըստ այս նամակի՝ հիշյալ քահանան, իր պարտականություններից գատ, 1849 թվականից պաշտոն է կատարել նաև Թիֆլիսի բանտում՝ «ճշմարիտ հովուական բարեխղճությամբ, կատարելով հոգևորականի և դաս-

www.aradaradutyjournal.com

տիարակի պարտականություններ, կրթելու բերում եղած բանտարկյալներին»: Այս ընթացքում է, որ Հայ Եկեղեցին ևս հիմնում է բանտային եկեղեցիներ: Առաջին այդպիսի եկեղեցին հիմնվել էր Թիֆլիսի նահանգային բանտում: Այդ մասին կարդում ենք «Արարատ»-ի՝ Մետեխի բանտի Սբ. Վարդան եկեղեցու օծմանը նվիրված հոդվածում. «Կովկասի և Անդր Կովկասի քաղաքների մեջ գտնուած բանտերը զուրկ են հայ բանտարկելոց համար աղօթատուն անգամ ունենալուց, միայն Թիֆլիզն է, որ 40 տարուց ի վեր «Թիֆլիզի նահանգի կենդրոնական» կոչուած բանտումն մի փոքրիկ, թէև անշուք, եկեղեցի է պահուած, և ահա այժմ մի լավ եկեղեցի ևս ունեցաւ Մետեխ անուանուած բանտումն»:

Ըստ նույն հրատարակման՝ Մետեխի բանտի ընդարձակ սենյակներից մեկում հայ բանտարկյալների համար եկեղեցի կառուցելու որոշումը կայացվել էր դեռևս 1889 թվականին՝ Թիֆլիզի բանտային հանձնաժողովի և վիրահայոց առաջնորդ Արիստակես եպիսկոպոս Սեդրակյանի նախաձեռնությամբ: Գործի կազմակերպումը հանձնվել էր «Թիֆլիզի տոհմական պատուաւոր քաղաքացի պ. Նիկողայոս Սպիրիդոնեան Փրիդոնեանցին, աջակցութեամբ երկու բանտերի հայ բանտարկելոց համար յատկապէս ձեռնադրուած Գրիգորիս քահանայ Մատինեանի, որի արիաջան աշխատութիւնն Կայսերական պարգևաբաշխութեան է արժանացել և հայ հասարակութեան յարգանքը վաստակել»:

1892 թվականին թիֆլիսահայ «Նոր դար»-ը ընթացիկ աշխատանքների մասին տեղեկացնում էր. «Ներկայումս պ. Ն. Փրիդոնեանը ինքն անձամբ նուիրատուութիւններ է հաւաքում բանտի հայոց եկեղեցին սարքելու և զարդարելու: Քաղաքի վաճառականներն ուրախութեամբ մասնակցում են այդ նուիրատութեանը»:

Եվ ահա 1893 թվականի փետրվարի 14-ին՝ Տյառնընդառաջի տոնին, կատարվում է Մետեխի բանտի Ս. Վարդան եկեղեցու օծումը: Պատահական չէր նաև եկեղեցու անվան ընտրությունը: Մետեխը, ըստ ավանդության, սբ. Վարդան գորավարի դստեր՝ Շուշանիկի նահատակության վայրն է եղել: Այստեղ է գտնվում սրբուհու գերեզմանը՝ ամփոփված վրացական եկեղեցու ներսում: Մետեխի հայկական եկեղեցին կոչելով սբ. Վարդանի անունով՝ հայոց մեծ գորավարի անհայտ գերեզմանի բացը լրացնելու խորհուրդն է տեսնում Հայ Եկեղեցին՝ հետագա տարիներին եկեղեցու օր նշանակելով նաև Սբ. Վարդանանաց տոնը: «Սբ. Վարդան եկեղեցու օծման նախօրեին», ինչպես նշում է «Արարատ»-ը, «Թիֆլիսի հոգևորականները, փառաւոր հանդէսով նորակառոյց եկեղեցուն մօտիկ գտնուած Չորաբաշի Ս. Գեորգ եկեղեցուց տարան սրբալոյս Միւռնը, որին հետևում էր ժողովրդեան խումն բազմութիւնը»: Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի

սինոդի կարգադրությամբ՝ օծման արարողությունը կատարում է Գանձակից հատուկ այդ նպատակով Թիֆլիս ժամանած Պողոս վարդապետ Տեր-Մարգարյանը: Օծման արարողությանն առանձնակի նշանակություն է հաղորդում մեծապատիվ հյուրերի ներկայությունը, որոնց թվում՝ Թիֆլիսի նահանգապետը, փոխնահանգապետը, քաղաքագլուխ Իշխան Ն. Երկայնաբազուկ-Արղությանը, Թիֆլիսի ոստիկանապետը, բանտային հանձնաժողովի հայ և օտարազգի պատվավոր անդամներ:

Եկեղեցու օծման առիթով երկու օր շարունակ եկեղեցու դռները բաց են մնում նաև Թիֆլիսի հայ ուխտավորների համար, արտոնություն, որ շարունակվում է ևս մի քանի տարի:

1895 թվականին արդեն թիֆլիսահայ «Արձագանք»-ը բանտային եկեղեցու մասին գրում է, որ Գրիգորիս քահանա Մատինյանցի շնորհիվ «այժմ եկեղեցին մի ուրախալի պատկեր է ներկայացնում թէ իր մաքրութեամբ, թէ համապատշաճ դասաւորութեամբ և թէ եկեղեցական զարդերով»:

1909 թվականին այստեղ հիմնվում է նաև դպրոց՝ անուսում հայ բանտարկյալներին գրագիտություն սովորեցնելու համար:

Ուշագրավ է նաև հայ կալանավորներից կազմված եկեղեցական երգչախմբի մասին տեղեկությունը: 1909 թվականի հունիսին Մետեխի բանտ է այցելում Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Մատթեոս Իգմիրլյանը: Եվ, ինչպես գրում է «Հովիվե թերթը, «բանտի սրահի առաջին յարկից սկսուեց «Ուրախ լեր սուրբ եկեղեցի» շարականը, որ երգեց հայ բանտարկեալներից բաղկացած խումբը և մեծ տպաւորութիւն արաւ ամենի վրայ»: Հանդիպումն ավարտվում է «Հայր մեր»-ի երգեցողությամբ, որ կրկին կատարում է կալանավորներից կազմված երգչախումբը:

20-րդ դարի սկզբներին արդեն որոշակի ավանդույթներ ձևավորած հայոց բանտային եկեղեցիները դադարեցին գործելուց խորհրդային կարգերի հաստատումից հետո: Աստծու խոսքը հայ կալանավորներին հասցնելու հնարավորություն հայ հոգևորականին կրկին տրվեց նորանկախ Հայաստանում: Այսօր հոգևորականի բանտային ծառայությունն ամրագրված է օրենքով: 2007 թվականին ընդունված «Հայաստանի Հանրապետության և Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու հարաբերությունների մասին» օրենքով Հայ Եկեղեցուն իրավունք է վերապահված, ի թիվս այլ հաստատությունների, մշտական հոգևոր ներկայացուցիչ ունենալու նաև ազատագրված վայրերում, ներառյալ՝ քննչական մեկուսարաններում: ՀՀ ազատագրված վայրերում կառուցվել և կառուցվում են նաև բանտային եկեղեցիներ: Եվ թերևս արժե, որ նորակառույց այդ եկեղեցիներից մեկը հիշեցնի բանտային առաջին հայ հոգևորականների անունները՝ սբ. Սիմոն կամ սբ.

Գրիգորիս⁸ :

Հոգևորականի ծառայությունը քրեակատարողական հիմնարկում: Արդեն երեք տասնամյակից ավելի Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին ՔԿՀ-ներում ունի իր հոգևոր սպասավորները՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Վեհափառ Հայրապետի օրհնությամբ և տնօրինությամբ: Աշխատանքը տարիների ընթացքում դարձել է ավելի կանոնակարգված: Ներգրավված հոգևորականները, որ սպասավորում են ՀՀ-ում առկա գրեթե բոլոր քրեակատարողական հիմնարկներում, տվյալ տարածքի քահանաներն են, որոնք շաբաթվա որոշ օրերին լինում են ՔԿՀ-ներում :

Քրեակատարողական հիմնարկում քահանայի ծառայությունը և՛ տարբերվում է, և՛ չի տարբերվում: Քահանայի հիմնական խնդիրը մարդկային հոգիների փրկությունը պետք է լինի, գղջման, ապաշխարության, խոստովանության միջոցով մարդկանց դեպի երկնքի արքայություն առաջնորդելը, բայց մյուս կողմից քրեակատարողական հիմնարկն ունի իր առանձնահատկությունները, որովհետև մարդիկ սահմանափակումների մեջ են գտնվում: Օրինակ՝ բանտարկյալը չի կարող մասնակցել Ս. Պատարագներին, եկեղեցական խորհուրդներին՝ բացառությամբ այն խորհուրդների, որ հնարավոր է ՔԿՀ-ներում կատարել: Օրինակ՝ Ս. Ծննդյան և Ս. Հարության տնօրինեքներ, խաղողօրհնեքի կարգ, մկրտություններ և պսակներ, ինչպես նաև ավելի պատրաստված և դրա պահանջը գիտակցող բանտարկյալների համար խոստովանության և ապաշխարության կարգեր և Ս. Հաղորդության տրամադրում :

Այսօր հոգևորականի դերը մեծ է ՔԿՀ-երում, որովհետև նրանց ներկայությունը, գրույցները բանտարկյալների հետ աշխարհայացք են փոխում: Գրեթե բոլորը գիտակցում են հոգևոր խոսքի անհրաժեշտությունը: Եվ քանի որ այն քրեակատարողական հիմնարկ է, հանդիպումները, որպես կանոն, լինում են անհատական, ինչն ավելի է բարդացնում հոգևորականի աշխատանքը: Մարդիկ, նեղության մեջ լինելով, առավել կարիք ունեն մխիթարության, այդ վիճակից դուրս գալու, որովհետև շատերը, մանավանդ ցմահ բանտարկյալները, ընկճված են լինում հատկապես իրենց դատապարտության առաջին տարիներին¹¹ : Եվ եթե այդտեղ մարդը չունենա հոգևոր գիտակցություն, հավատք, աստիճանաբար կկորցնի ապրելու ազդակները: Հոգևորականներն առաջին հերթին մարդկային մոտեցում են ցուցաբերում բանտարկյալի հանդեպ՝ սկսելով պարզ գրույցներից, ինչից հետո միայն անցում են կատարում հոգևոր թեմաներին: Չպետք է մոռանալ, որ ՔԿՀ-ներում կան մարդիկ, որ Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու դավանանք չունեն, կան աղանդավորներ, անհավատներ: Բայց ան-

գամ վերջինները պատրաստ են գրույցի՝ ելնելով հոգևորականի սրտացավ ու ջերմ վերաբերմունքից: Շատ կարևոր է, որ բանտարկյալը վստահի հոգևորականին, ինչն այդ պայմաններում լուրջ խոչընդոտ է, նրանք շատերի հանդեպ անվստահություն ունեն, և հոգևորականին էլ սկզբում նույն դիտանկյունից են մոտենում, բայց երբ հասկանում են, որ շատերի նման չի եկել, որ իր գործն անի ու գնա, սկսում են վստահել, կիսվել իրենց խնդիրներով: Ուստի հոգևորականի կեցվածքն ու պահվածքը շատ կարևոր են: Հոգևորականները փորձում են իրենց բերել ապաշխարության, մեղքերից ազատագրման՝ հանուն երկնքի արքայության, ինչի կարիքը բոլորն ունեն, պարզապես, ի տարբերություն այս մարդկանց, որոնց հանցանքները հայտնի են հասարակությանը, շատերի մեղքերի մասին գիտի, թերևս, միայն Աստված¹² :

Սակայն, միայն հոգևորականի այցերը բավարար չեն լուրջ փոփոխությունների համար, եթե դիմացինն ինքը չցանկանա: Չգտում ունեցողները լուրջ առաջընթաց ունեն քրիստոնեական առումով: ՔԿՀ-ում կարելի է սովորել որևէ մեկին չարհամարհել, չանտեսել: Բանտարկյալներից ոմանք անգամ առաջնորդվում են բարոյական ու քրիստոնեական բարձր արժեքներով: Մարդիկ կան, որ այդ պայմաններում պահք են պահում, ծոմապահություն ունենում, Սուրբ Գիրքն ընթերցում և աղոթում: Ինչ վերաբերում է հոգևորականի գիտելիքներին, դրանք կարևոր են (շատ մարդիկ հենց դրանցով են հրապուրվում), բայց առավել կարևոր են հավատքն ու սերը, հոգածությունը և ուշադրությունը: ՔԿՀ-ներում կան ծանր պատիժների դատապարտված մարդիկ, որ իրականում այդ հանցանքը չեն գործել, կամ իրենց հանցանքն ավելի փոքր է, քան սահմանված պատիժը: Նրանց հարցերին պատասխանելն ու մխիթարելը շատ դժվար է, եթե քրիստոնեական գիտակցություն չունեն՝ հասկանալու համար, որ Աստված ամեն ինչ գիտի, և եթե թույլ է տալիս, որ առանց մեծ հանցանքի պատիժ կրես, ուրեմն դա քեզ օգտակար է, քանի որ Տերն ուզում է դժվարության, նեղության, փորձության ճանապարհով քեզ հասցնել մեղքերից ազատագրության և փրկության: Իհարկե, արդյունքը միայն Աստված գիտի, բայց Նա տալիս է երկնքի արքայություն տանող նեղ և անձուկ ճանապարհը: Այս ամենից ելնելով էլ՝ ամեն անգամ ՔԿՀ այցելելը հոգեբանական դժվարությունների առջև է կանգնեցնում հոգևորականին¹³ :

ՔԿՀ-ներում կան և՛ գրեթե անգրագետ, և՛ միաժամանակ գիտելիքների լուրջ պաշարով մարդիկ: Կյանքի ձգտում ունեցողները փորձում են ոչ թե ժամանակը սպանել, այլ ապրել կյանքը: Յմահ դատապարտյալների մեջ կան գրողներ, ուսանողներ, համալսարաններ ավարտածներ, ՔԿՀ-ից հեռահար աշխատողներ, ամենատարբեր ոլորտների թղ-

www.ardaradatumjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

բակիցներ ու ծրագրավորողներ: Նրանք բոլորն ունեն մեկ ընդհանուր հասկանիչ. ձգտում են ազատության, նորմալ կյանքի: Ուղղակի հենց այդտեղ է, որ խնդիր է առաջանում. հիմնականում չգիտեն՝ ինչպես նորմալ ապրել: Հարցն այն է, որ մարդը ոչ թե ուզում է բանտ գալ, այլ չգիտի՝ ինչպես ապրել կյանքը: Երկար տարիներ ԲԿՀ-ներում գտնվող դատապարտյալներից գրեթե նույն խոսքերը կարելի է լսել: Եթե ընտանիք չունեն, ուզում են ընտանիք կազմել, եթե ընտանիք ունեն, ուզում են գնալ մի հեռու գյուղ՝ մարդկանցից հեռու, աշխատել ու ապրել: Այս ընթացքը մի քիչ երազային է, ուստի այստեղ է, որ հոգևորականը պիտի օգտակար լինի՝ սովորեցնելով, որ ճանապարհը, ճշմարտությունն ու Կյանքը Քրիստոսն է, և որևէ մեկը չի կարող հասնել երկնքի արքայության, եթե ոչ Նրա միջոցով¹⁴:

ԲԿՀ-ներում ծառայություն մատուցող հոգևորականները փաստում են, որ մարդիկ կան, որ բանտախցի ճաղերի հետևում ավելի ազատ են, քան շատերը դրսում, այսինքն՝ Աստծո մեջ ազատություն են գտել, մեղքերի հետ պայքարելով՝ հասել են հոգու ազատության¹⁵: Պարզապես մեր հասարակությունը դեռ պատրաստ չէ ընդունելու այս մարդկանց: Միայն ցմահ դատապարտյալ անունը բավարար է, որ ցանկացած լսող պատկերացնի ինչ-որ մարդասպան: Հասարակության մեջ կարծրատիպ կա, որ պետք է հաղթահարել, և ինչքան շատ լինեն նրանց մասին հրապարակումները, այնքան ավելի ճանաչելի կդառնան: Եթե նույնիսկ այդ մարդիկ իրենց կյանքի ինչ-որ հատվածում սխալվել ու սայթաքել են՝ չպետք է մոռանալ՝ բոլորն էլ մեղավոր են, և մի օր անպայման զոջում են՝ փորձելով շտկել իրենց կյանքը: Այդ դեպքում ինչո՞ւ մյուսները դրա իրավունքն ունեն, իսկ ցմահ դատապարտյալը կամ բանտարկյալը՝ ոչ¹⁶:

ԲԿՀ-ներում շատ կարևոր է հոգևոր ծառայությունը՝ մարդկանց օգնելու, ճիշտ ճանապարհը ցույց տալու, բարոյապես վերափոխելու համար: Ընդհանրապես, մեկուսացման և պատիժ կրելու երևույթը շատ մեծ է քրիստոնեական ապաշխարության խորհրդից. երբ մեղքի մեջ ընկած մարդը ունի մեղքի գիտակցությունը, զգում է մեղքից բաժանվելու կարիքը, խոստովանում է այդ մեղքը և իր կատարած սխալի համար հատուցում է իրական գործով: Սակայն ապաշխարության խորհուրդը կատարվում է, երբ մեղավորն ինքն է գալիս այդ գիտակցությանը, իսկ ԲԿՀ-ների դեպքում այլ է. պետությունն ունի օրենքներ, օրենքները կյանքի կոչող դատարաններ, որոնք հանցանքի ապացուցման դեպքում պատիժ և մեկուսացում են սահմանում անկախ դատապարտյալի կամքից: Պարզապես խնդիրն այն է, որ չպետք է բավարարվել միայն մեկուսացման պատժով: Արդարադատության համակարգը պետք է օժտված լինի հանցագործին հանցանքից զատելու, այսինքն՝ վերափոխելու

առաքելությամբ¹⁷: Միայն մեկուսացման ձևով պատժելու և պահելու պարագայում հանցանք կատարած մարդը մնում է իր ուժերի հույսին և կարող է սեփական ուժերով կամ վերականգնվել, կամ ավելի մխրճվել իր հանցագործ մտայնության և կենսաձևի մեջ: Այստեղ է, որ մեծապես կարևորվում է եկեղեցու, հոգևորականի գործունեությունը, որպեսզի մարդը գիտակցի իր մեղքը, անցնի վերափոխման ճանապարհով¹⁸:

Մեծ է հոգևորականի դերը՝ հասարակության առողջացման տեսանկյունից: Քրեակատարողական հիմնարկներում պատիժ են կրում հիմնականում նրանք, ովքեր մեղանչել են ոչ միայն քրիստոնեական բարոյականության, այլ նաև օրենքի առջև: Մարդը գողություն է արել, ձեռքակալվել և դատապարտվել է: Եվ եթե նա չվերափոխվի բանտում, այլ ավելի մխրճվի իր հանցավոր մտադրության մեջ, մի օր դուրս գալով հասարակության մեջ, դարձյալ շարունակելու է իր սև գործը և վնասելու ուրիշներին, և ի վերջո պետությանը¹⁹:

Անազատության մեջ գտնվողները չեն կարող գնալ եկեղեցի, այլ հոգևորականներն են գնում իրենց մոտ: Նույն հոգևոր ծառայությունը, որ կատարվում է դրսում, իրականացվում է նաև ԲԿՀ-ներում՝ հոգևոր խնամք, ծիսական արարողություններ (Սկրտություն, Պասկ, Սուրբ Պատարագ, խոստովանություն՝ անհատական և ընդհանրական, Սուրբ Հաղորդություն): Երբ հոգևոր խնամքը տարածվում է շատերի վրա, անմիջապես արձագանքը դատապարտյալների կողմից չի ուշանում. նկատվում է ակտիվություն թե՛ արարողություններին մասնակցելու, թե՛ հոգևորականին մոտենալու և խոստովանություն կատարելու առումներով: Բազմապատկվում է մկրտվել ցանկացողների թիվը²⁰:

Եթե դատապարտյալը եկավ հոգևորականի հետ խոսելու, նշանակում է՝ նա զգացել է հոգևորականի հետ առնչվելու, Աստծու խոսքը լսելու, խոստովանություն անելու և կյանքը առողջացնելու կարիքը: Երբ մարդը քայլելիս ճանապարհին սայթաքում է, փորձում է արագ ոտքի կանգնել, ուժերը չբավականացնելու դեպքում ձեռքը տալիս է իրեն օգնության եկած որևէ անցորդի պարզած ձեռքը: Կարելի է ասել, հենց ձեռք մեկնողի առաքելությամբ է հոգևորականը մտնում ԲԿՀ՝ պատրաստ բոլորին ընդունելու, բոլորի հետ խոսելու, իրենց հոգսը կիսելու²¹:

Հաճախ են պատահում դեպքեր, երբ բանտարկյալները խոստովանում են, զոջում կատարածի համար: Եվ եթե մարդը գալիս է Սուրբ Հաղորդություն ստանալու և դրանից առաջ խոստովանություն է արել, նշանակում է՝ նա արդեն հասել է սխալը զգալու, զոջալու, վերափոխվելու գիտակցությանը²²:

ԲԿՀ-ներում շատ կարևոր է հոգևորականի

www.aradadatuynjournal.com

նկատմամբ վստահությունը: Բանտարկյալները խոստովանության երբեք չեն գա, մինչև չվստահեն հոգևորականին: Այդ վստահությունը քրտնաջան աշխատանքի, ճիշտ պահվածքի արդյունք է: Հոգևորականը պետք է ոչ միայն տարբերվի բոլորից, այլ նաև օժտված լինի դիմացիներին փոխելու, աղոթքի կանչելու ուժով ու զորությամբ: Պետք է նրանց համար օրինակ լինել, ուսուցանել սեփական կյանքով ու կեցվածքով: Ոչ ոք չի մեղադրում բանտարկյալներին, քանի որ արդեն դատապարտված են. պարզապես փորձում են ցույց տալ արարքի վտանգավորությունը, ներկայացնել կատարված հանցանքը քրիստոնեական լույսի ներքո, բացահայտել մարդու արժեքը, մատնանշելու մարդու արժանապատվության և հանցանքի անհամատեղելիությունը²³: Սակայն պետք է վկայել, որ հոգևորականը դատապարտյալի կողմից լիարժեք վստահության է արժանանում, երբ տեսնում է հավատի իրական դրսևորում Տիրոջ նկատմամբ, ծառայության բարձր գիտակցություն, որ մարմին է ստանում իր նկատմամբ դրսևորվող սիրո և ուշադրության մեջ, երբ զգում է, որ հոգևորականը բանտ է մտնում հենց իր համար, իրեն ժամանակ հատկացնելու մեկուսացման պայմաններում²⁴:

Հոգևոր խնամքից, ծիսական արարողություններից զատ հոգևորականները փորձում են նաև հանդիպել կալանավորների ընտանիքների հետ: Որովհետև հոգևորականներին հետաքրքրում է, թե ինչպիսի՞ն է նրանց ընտանեկան վիճակը, ինչպե՞ս է ազդել մեկուսացումը կամ պատիժը կնոջ կամ ամուսնու և զավակների հարաբերությունների վրա: Գրեթե ամեն շաբաթ այցելություններ են կատարվում դատապարտյալների բնակարաններ: Նրանց մեծ մասը խոցելի խավերից են, և՛ նյութական և՛ հոգեբանական դժվարություններ ունեն: Ընտանիքի անդամների հետ անցկացնում են զրույցներ, որպեսզի նաև ինչ-որ իմաստով փարատվի իրենց մեկուսությունը: Բացի այդ, անհանգստացնում է նաև նրանց զավակների դաստիարակության և կրթության խնդիրները: Մայր Աթոռի կողմից հայթայթված ֆինանսական միջոցներով բարձրագույն կրթություն են ստանում անչափահաս տարիքում ՔԿՀ-ներում հայտնված դատապարտյալներ և դատապարտյալների զավակներ²⁵:

Հոգևորականի ծառայության լավագույն գնահատականն այն է, երբ դատապարտյալը դուրս է գալիս ՔԿՀ-ից և այլևս չի վերադառնում: Հոգևոր կյանքից հեռու գտնվող շատ դատապարտյալներ այսօր փարվել են իրենց Մայր Եկեղեցուն, մկրտվել և դարձել են եկեղեցու անդամ: Բանտից դուրս գալուց հետո հաճախ են գնում Մայր Աթոռ, կապ պահպանում, որևէ փորձության ժամանակ անմիջապես դիմում են հոգևորականի օգնությանը: Մի շարք աղանդավորներ էլ հոգևորականների հետ զրույցների արդյունքում դարձի են գալիս²⁶:

Կան էությունը հանցագործներ, սակայն չկան անուղղելի մարդիկ: Հիշենք, որ երբ բորոտը (բորոտները հասարակությունից մեկուսացված, մոտավորապես բանտարկյալի վիճակում էին) աղաղակեց Հիսուսին. «Տե՛ր, եթե կամենաս, ինձ կմաքրես», Տիրոջ պատասխանն այս էր. «Կամենում եմ, մաքրվիր»: Այստեղ համընկնում են Տիրոջ և մարդու կամքը, քանի որ Աստված ուզում է, որ մենք մաքրվենք, վեր կանգնենք, ապրենք իրապես մարդկային կյանքով՝ Իր լույսի ներքո: Նա մեզ տվել է ուժ, կարողություն՝ ամենը, որպեսզի մենք, սխալներով հանդերձ, հավատարիմ լինենք մեր մարդ կոչմանը. եթե կա անկում, կա նաև բարձրացում, բայց մենք պետք է ցանկանանք բարձրանալ...²⁷:

Եզրակացություն: Ուսումնասիրելով թեման կարելի է եզրակացնել, որ ՔԿՀ-ներում գտնվող անձանց հանդիպումները հոգևորականների հետ ունեն կարևոր առանձնահատկություններ: Իրավապահ համակարգի աշխատակիցները ևս կարող են նրանց հետ պարբերաբար ունենալ զրույցներ, բայց հոգևորականի խոսքը շատ ավելի ազդեցիկ է և ավելի քան կարևոր ազատությունից զրկված անձի կյանքում՝ նրանց վերափոխման, դաստիարակման, հասարակության մեջ վերաինտեգրման և անձնական ու հասարակական բնականոն կյանքը շարունակելու համար:

www.aradaradatiyunjournal.com

¹ Սկրտչյան Հ., Հայ եկեղեցու բանտային առաջին եկեղեցիները, հասանելի է՝ <https://krishayas.wordpress.com/2012/10/30/%d5%b0%d5%a1%d5%b5-%d5%a5%d5%af%d5%a5%d5%b2%d5%a5%d6%81%d5%b8%d6%82-%d5%a2%d5%a1%d5%b6%d5%bf%d5%a1%d5%b5%d5%ab%d5%b6-%d5%a1%d5%bc%d5%a1%d5%bb%d5%ab%d5%b6-%d5%a5%d5%af%d5%a5%d5%b2%d5%a5%d6%81%d5%ab/>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2012թ. հոկտեմբերի 30, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 4:

² Նույն տեղում:

³ Նույն տեղում:

⁴ Նույն տեղում:

⁵ Նույն տեղում:

⁶ Սկրտչյան Հ., Հայ եկեղեցու բանտային առաջին եկեղեցիները, հասանելի է՝ <https://krishayas.wordpress.com/2012/10/30/%d5%b0%d5%a1%d5%b5-%d5%a5%d5%af%d5%a5%d5%b2%d5%a5%d6%81%d5%b8%d6%82-%d5%a2%d5%a1%d5%b6%d5%bf%d5%a1%d5%b5%d5%ab%d5%b6-%d5%a1%d5%bc%d5%a1%d5%bb%d5%ab%d5%b6-%d5%a5%d5%af%d5%a5%d5%b2%d5%a5%d6%81%d5%ab/>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2012թ. հոկտեմբերի 30, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 4:

⁷ Նույն տեղում:

⁸ Նույն տեղում:

⁹ Նույն տեղում:

¹⁰ Տեր Գրիգոր քին. Հովհաննիսյան, Բողոքս էլ մեղավոր ենք..., հասանելի է՝ <https://araratian-tem.am/post/1306>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2021թ. դեկտեմբերի 10, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 5:

¹¹ Հովհաննիսյան Գ., Բանտային պայմաններին հաշտվելու դժվարությունները, հասանելի է՝ <https://prisoninitatives.am/articles/18499/>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2022թ. հունվարի 22, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 7:

¹² Տեր Գրիգոր քին. Հովհաննիսյան, Բողոքս էլ մեղավոր ենք..., հասանելի է՝ <https://araratian-tem.am/post/1306>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2021թ. դեկտեմբերի 10, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 5:

¹³ Նույն տեղում:

¹⁴ Նույն տեղում:

¹⁵ Տեր Նշան քին. Ալավերդյան, Մեր ներսի բանտերը քանդենք, վերացնենք և թողնենք, որ Աստծո սերն ու լույսը ներս գան, հասանելի է՝ <https://www.qahana.am/post/1394>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2021թ. հոկտեմբերի 18, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 1:

¹⁶ Տեր Գրիգոր քին. Հովհաննիսյան, Բողոքս էլ մեղավոր ենք..., հասանելի է՝ <https://araratian-tem.am/post/1306>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2021թ. դեկտեմբերի 10, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 5:

¹⁷ Արարատյան Հայրապետական թեմի տեղեկատվական բաժին, Հոգևորականի դերը անչափահասների կյանքում, հասանելի է՝ <https://www.qahana.am/post/3859>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2019թ. հուլիսի 11, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 3:

¹⁸ Տեր Ռուբեն վրդ. Զարգարյան, Բանտում էի, և ինձ այցի եկաք, հասանելի է՝ <https://www.aysor.am/am/news/2013/10/11/ruben-abegha-zargaryan/683131>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2013թ. հոկտեմբերի 11, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 6:

¹⁹ Նույն տեղում:

²⁰ Նույն տեղում:

²¹ Տեր Ռուբեն վրդ. Զարգարյան, Բանտում էի, և ինձ այցի եկաք, հասանելի է՝ <https://www.aysor.am/am/news/2013/10/11/ruben-abegha-zargaryan/683131>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2013թ. հոկտեմբերի 11, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 6: Նույն տեղում:

²² Նույն տեղում:

²³ Տեր Նշան քին. Ալավերդյան, Մեր ներսի բանտերը քանդենք, վերացնենք և թողնենք, որ Աստծո սերն ու լույսը ներս գան, հասանելի է՝ <https://www.qahana.am/post/1394>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2021թ. հոկտեմբերի 18, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 1:

²⁴ Տեր Ռուբեն վրդ. Զարգարյան, Բանտում էի, և ինձ այցի եկաք, հասանելի է՝ <https://www.aysor.am/am/news/2013/10/11/ruben-abegha-zargaryan/683131>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2013թ. հոկտեմբերի 11, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 6:

²⁵ Նույն տեղում:

²⁶ Նույն տեղում:

²⁷ Տեր Ռուբեն վրդ. Զարգարյան, Բանտում էի, և ինձ այցի եկաք, հասանելի է՝ <https://www.aysor.am/am/news/2013/10/11/ruben-abegha-zargaryan/683131>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2013թ. հոկտեմբերի 11, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 6:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՅԱՆԿ

1. Արարատյան Հայրապետական թեմի տեղեկատվական բաժին, Հոգևորականի դերը անչափահասների կյանքում, հասանելի է՝ <https://www.qahana.am/post/3859>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2019թ. հուլիսի 11, վերջին

այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 3:

2. Հովհաննիսյան Դ., Բանտային պայմաններին հաշտվելու դժվարությունները, հասանելի է՝ <https://prisoninitiatives.am/articles/18499/>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2022թ. հունվարի 22, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 7:

3. Սկրտչյան Հ., Հայ եկեղեցու բանտային առաջին եկեղեցիները, հասանելի է՝

<https://krishayas.wordpress.com/2012/10/30/%d5%b0%d5%a1%d5%b5-%d5%a5%d5%af%d5%a5%d5%b2%d5%a5%d6%81%d5%b8%d6%82-%d5%a2%d5%a1%d5%b6%d5%bf%d5%a1%d5%b5%d5%ab%d5%b6-%d5%a1%d5%bc%d5%a1%d5%bb%d5%ab%d5%b6-%d5%a5%d5%af%d5%a5%d5%b2%d5%a5%d6%81%d5%ab/>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2012թ. հոկտեմբերի 30, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 4:

4. Տեր Գրիգոր քին. Հովհաննիսյան, Բոլորս էլ մեղավոր ենք..., հասանելի է՝ <https://araratian-tem.am/post/1306>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2021թ. դեկտեմբերի 10, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 5:

5. Տեր Նշան քին. Ալավերդյան, Մեր ներսի բանտերը քանդենք, վերացնենք և թողնենք, որ Աստծո սերն ու լույսը ներս գան, հասանելի է՝ <https://www.qahana.am/post/1394>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2021թ. հոկտեմբերի 18, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 1:

6. Տեր Ռուբեն վրդ. Չարգարյան, Բանտում էի, և ինձ այցի եկաք, հասանելի է՝

<https://www.aysor.am/am/news/2013/10/11/ruben-abegha-zargaryan/683131>, հրապարակման ամսաթիվը՝ 2013թ. հոկտեմբերի 11, վերջին այցելություն՝ 2025թ. օգոստոսի 6:

References

1. Ayraratyan Hayrapetakan temi teghekatvakan bazhin [Information Department of the Ararat Patriarchal Diocese], Hogevorakani dery anchapahasneri kyanqum [The Role of the Clergy in the Lives of Minors], hasaneli e [available at]: <https://www.qahana.am/post/3859>, hrarakman amsativy [publication date]: Hulis [July] 11, 2019, vejin aytselutyuny [last visited]: Ogositos [August] 3, 2025. (In Armenian)
2. Hovhannisyanyan D., Bantayin paymannerin hashtvelu dzhvarutyunnery [The Difficulties of Adapting to Prison Conditions], hasaneli e [available at]: <https://prisoninitiatives.am/articles/18499/>, hrarakman amsativy [publication date]: Hunvar [January] 22, 2022, vejin aytselutyuny [last visited]: Ogositos [August] 7, 2025. (In Armenian)
3. Mkrtchyan H., Hay yeghetsu bantayin arajin yekeghetsinery [The First Prison Churches of the Armenian Church], hasaneli e [available at]: <https://krishayas.wordpress.com/2012/10/30/%d5%b0%d5%a1%d5%b5-%d5%a5%d5%af%d5%a5%d5%b2%d5%a5%d6%81%d5%b8%d6%82-%d5%a2%d5%a1%d5%b6%d5%bf%d5%a1%d5%b5%d5%ab%d5%b6-%d5%a1%d5%bc%d5%a1%d5%bb%d5%ab%d5%b6-%d5%a5%d5%af%d5%a5%d5%b2%d5%a5%d6%81%d5%ab/>, hrarakman amsativy [publication date]: Hoktember [October] 30, 2012, vejin aytselutyuny [last visited]: Ogositos [August] 4, 2025. (In Armenian)
4. Father Grigor Hovhannisyanyan, Bolors el meghavor enq... [We are all sinners...], hasaneli e [available at]: <https://araratian-tem.am/post/1306>, hrarakman amsativy [publication date]: Dektember [December] 10, 2021, vejin aytselutyuny [last visited]: Ogositos [August] 5, 2025. (In Armenian)
5. Father Nshan Alaverdyanyan, Mer nersi bantery qandenq, veratsnenq yev toghnenq, vor Asttso sern u luysy ners gan [Let's destroy our inner prisons, eliminate them and let God's love and light come in], hasaneli e [available at]: <https://www.qahana.am/post/1394>, hrarakman amsativy [publication date]: Hoktember [October] 18, 2021, vejin aytselutyuny [last visited]: Ogositos [August] 1, 2025. (In Armenian)
6. Father Ruben Zargaryanyan, Bantum ei, yev indz aytsi yekaq [I was in prison, and you came to visit me], hasaneli e [available at]: <https://www.aysor.am/am/news/2013/10/11/ruben-abegha-zargaryan/683131>, hrarakman amsativy [publication date]: Hoktember [October] 11, 2013, vejin aytselutyuny [last visited]: Ogositos [August] 6, 2025. (In Armenian)

Тигран Давтян

Студент 2 курса магистратуры юридического факультета
Ширакского Государственного университета

РЕЗЮМЕ

Роль священнослужителя в уголовно-исполнительном учреждении

В статье рассматриваются роль и значение духовенства в пенитенциарных учреждениях, а также дается краткий исторический обзор создания первых тюремных церквей Армянской Церкви и интеграции духовенства в тюремное служение. Работа основана преимущественно на интервью со священнослужителями, служившими в пенитенциарных учреждениях.

Ключевые слова: пенитенциарное учреждение, духовенство, заключённый, духовное служение, преобразование, реинтеграция, нормальная личная и общественная жизнь.

Tigran Davtyan

2nd year master's student at the Faculty
of Law of Shirak State University

SUMMARY

The Role of the Clergyman in a Penal Institution

The article presents the role and importance of clergy in penitentiary institutions, as well as a brief historical overview of the establishment of the first prison churches of the Armenian Church and the integration of clergy into prison service. The work was mainly based on interviews with clergy serving in penitentiary institutions.

Key words: penitentiary institution, clergyman, prisoner, spiritual service, transformation, reintegration, normal personal and social life.

Բնագիրը ներկայացվել է 25.11.2025թ.

Ընդունվել է տպագրության 12.02.26թ.